

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ГРАФІЧНИХ ДИЗАЙНЕРІВ

У статті розглянуто сутність поняття «педагогічні умови» та визначено зміст поняття «педагогічні умови забезпечення формування термінологічної компетентності майбутніх графічних дизайнерів». Визначено, що до педагогічних умов, які сприяють формуванню термінологічної компетентності майбутніх графічних дизайнерів, доцільно віднести: створення позитивного мотиваційного середовища для розвитку позитивного ставлення до використання термінів майбутніми графічними дизайнерами у професійній діяльності; удосконалення змісту навчання у вищих навчальних закладах відповідно до сучасних і прогнозованих тенденцій розвитку професійної діяльності; вплив на розвиток професійно важливих якостей особистості майбутнього графічного дизайнера. Зосереджено увагу на тому, що формування термінологічної компетентності майбутніх фахівців у галузі графічного дизайну сприяє підвищенню ефективності їх професійної підготовки.

Ключові слова: педагогічні умови, майбутні графічні дизайнери, термін, термінологія, позитивне мотиваційне середовище, зміст навчання, професійно важливі якості.

Основним завданням модернізації системи вищої професійної освіти є підготовка компетентного фахівця, здатного адаптуватися у складних соціокультурних обставинах, кваліфіковано здійснювати професійну діяльність. У зв'язку з цим виникає необхідність переосмислення змісту професійної підготовки графічного дизайнера з урахуванням вимог професійної сфери. Сучасний ринок праці потребує фахівця, готового до життєдіяльності на інформаційній основі, до успішної соціалізації у постійно змінюваному інформаційному середовищі. Серед умінь майбутнього фахівця мають бути вміння самостійно набувати необхідних знань, вміло застосовувати їх на практиці, вміння працювати з інформацією, використовувати термінологію у процесі спілкування з іншими учасниками виробничого процесу. Для організації та забезпечення ефективного процесу формування термінологічної компетентності, як і для будь-якої іншої діяльності, створюються відповідні умови. Актуальність досліджуваного питання підтверджується наявною джерельною базою з проблеми створення навчально-виховної діяльності, яка представлена роботами Л. Айдінової, В. Андрєєва, І. Андрєєва, Ю. Бабанського, О. Белобрикіної, А. Найн, Н. Яковлевої та ін.

Мета статті полягає у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов забезпечення формування термінологічної компетентності майбутніх графічних дизайнерів.

Поняття «педагогічні умови» набуло широкого використання у наукових дослідженнях. Проблемою вивчення педагогічних умов освітнього процесу займалися Ю. Бабанський, В. Андрєєв, Й. Лернер, В. Серіков, В. Сластьонін, Н. Кузьміна, Г. Нойнер та ін. Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що педагогічні умови розглядаються як зовнішні обставини, які здійснюють суттєвий вплив на протікання педагогічного процесу, певною мірою свідомо сконструйованого педагогом, що припускають, але не гарантують досягнення певного результату процесу [1, с. 127]; певні педагогічні заходи впливу на розвиток особистості суб'єктів педагогічного процесу (педагогів чи вихованців), що тягне за собою підвищення ефективності освітнього процесу [4, с. 12]; сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, матеріально-просторового середовища, скерованих на досягнення поставлених цілей [6]; сукупність взаємопов'язаних умов, необхідних для створення цілеспрямованого освітньо-виховного процесу з використанням сучасних технологій, що забезпечують формування особистості із заданими якостями [2]; динамічні регулятори інформаційних, особистісних, психологічних і педагогічних чинників навчання [5, с. 72].

Вивчаючи готовність до професійного спілкування майбутніх фахівців банківської справи, В. Чорний вважає педагогічні умови «домінуючими елементами, що впливатимуть на всі компоненти готовності і призведуть до позитивних змін у навчально-виховному процесі» [11, с. 8]. У своєму дисертаційному дослідженні Л. Дарійчук розглядає педагогічні умови як необхідні та достатні чинники для виникнення, функціонування і зміни наявної системи формування комунікативних умінь [3, с. 89].

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що всі автори вважають педагогічні умови важливими обставинами, які визначають досягнення високого рівня сформованості компетентностей майбутніх фахівців. Не викликає сумнівів той факт, що педагогічні умови є невід'ємним фактором успішного функціонування і розвитку педагогічної системи.

Характерною ознакою поняття «педагогічні умови» є те, що воно включає елементи усіх складових частин процесу навчання: зміст, методи, форми, засоби і цілі. І. Нікітіна, О. Железнякова [7] відзначають, що педагогічні умови є результатом цілеспрямованого відбору змісту, форм, методів і технологій реалізації поставлених завдань. Автори поділяють педагогічні умови на 3 види: організаційні, матеріальні і психологічні.

Здійснивши аналіз робіт різних дослідників, що стосуються визначення поняття «педагогічні умови», ми можемо зробити такі висновки:

- 1) педагогічні умови є невід'ємною частиною змісту цілісного навчального процесу;
- 2) педагогічні умови відображають сукупність можливостей організаційного (цілеспрямовано конструйовані заходи впливу і взаємодії суб'єктів освіти: зміст, методи, прийоми і форми навчання і виховання, програмно-методичне оснащення освітнього процесу), матеріально-просторового (навчальне і технічне обладнання) і психологічного середовища, що здійснюють позитивний або негативний вплив на його функціонування;
- 3) структура педагогічних умов містить як внутрішні (такі, що здійснюють вплив на розвиток особистісної сфери суб'єктів освітнього процесу), так і зовнішні (такі, що сприяють формуванню операційно-діяльнісної складової частини системи) елементи;
- 4) реалізація правильно обраних педагогічних умов забезпечує розвиток і ефективність функціонування педагогічної системи.

Таким чином, здійснивши аналіз психолого-педагогічної літератури, під педагогічними умовами формування термінологічної компетентності майбутніх графічних дизайнерів ми розуміємо сукупність заходів педагогічного процесу, що впливають на особистісний і процесуальний аспекти педагогічної системи, від реалізації яких залежить процес формування термінологічної компетентності майбутніх фахівців. Педагогічні умови є важливими обставинами, що визначають досягнення високого рівня сформованості термінологічної компетентності майбутнього графічного дизайнера. З метою забезпечення результативного формування термінологічної компетентності у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця з графічного дизайну у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) необхідно виокремити педагогічні умови, які, по-перше, сприятимуть цьому процесу, по-друге, забезпечать ефективне досягнення кожним студентом можливого для нього рівня сформованості термінологічної компетентності.

Визначення педагогічних умов буде ефективним за умови здійснення цілеспрямованого та системного добору змісту навчального матеріалу, пошуку оптимального обсягу інформації для ефективного формування термінологічної компетентності, зважаючи на вже наявний рівень знань майбутніх графічних дизайнерів у галузі термінології. На нашу думку, формування термінологічної компетентності буде успішним, якщо відбудеться забезпечення свідомого засвоєння навчального матеріалу майбутніми фахівцями через упровадження сукупності педагогічних умов у процес професійної підготовки.

Вибір педагогічних умов здійснюється під впливом ряду факторів, серед яких перебувають передумови готовності до використання термінології, вимоги до педагогічних умов, методологічні підходи, цілі дизайн-освіти, вимоги до професійної підготовки майбутніх графічних дизайнерів.

Вплив багатьох факторів на вибір педагогічних умов визначає необхідність вимог до їх визначення. Педагогічні умови повинні бути скеровані на: формування позитивної мотивації та задоволення від результату навчальної діяльності; забезпечення розвитку особистості і формування професійно важливих якостей майбутнього фахівця; створення певної організації навчання, яка забезпечуватиме її гнучкість та адаптованість до індивідуальних потреб особистості; необхідність розробки структури процесу формування термінологічної компетентності у майбутніх дизайнерів.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та узагальнення досвіду професійної підготовки майбутніх графічних дизайнерів дозволяють нам виокремити такі умови для забезпечення ефективного функціонування системи формування термінологічної компетентності майбутніх графічних дизайнерів: створення позитивного мотиваційного середовища для розвитку позитивного ставлення до використання термінів майбутніми графічними дизайнерами у професійній діяльності; удосконалення змісту навчання у ВНЗ відповідно до сучасних і прогнозованих тенденцій розвитку професійної діяльності; вплив на розвиток професійно важливих якостей особистості майбутнього графічного дизайнера.

Розглянемо першу умову – створення позитивного мотиваційного середовища для розвитку позитивного ставлення до використання термінів майбутніми графічними дизайнерами у професійній діяльності. Ефективне оволодіння термінологічною компетентністю є неможливим без постійного удосконалення мотиваційної сфери. Адже будь-яка діяльність людини визначається її потребами і мотивами. Саме мотиви розглядаються науковцями як внутрішня спонукальна сила, що забезпечує інтерес особистості до діяльності, активізує її зусилля у визначеному напрямі [10, с. 401]. До прикладу, Л. Подоляк [8, с. 163] вважає за необхідне здійснювати систематичний цілеспрямований вплив на процес формування у студентів позитивної мотивації до навчальної діяльності як такої, що зумовлює їх подальшу професійно зорієнтовану поведінку. Встановлено, що ступінь мотивації визначає інтенсивність безпосередньої активності, тобто налаштованість майбутніх графічних дизайнерів на використання фахової термінології у професійному спілкуванні, бажання і готовність поповнювати наявний запас термінологічних знань та впливає на вдосконалення когнітивного і діяльнісно-операційного компонентів термінологічної компетентності через показник мотиваційного критерію. Під впливом мотиваційної сфери майбутній фахівець сам обирає певну поведінку, намагається розв'язати поставлені перед собою завдання. Виходячи з наведених аргументів, ми вважали за необхідне мотивувати майбутніх графічних дизайнерів до саморозвитку під час професійної підготовки.

Серед ключових принципів, на яких базується практична організація навчання, що має на меті формування термінологічної компетентності, є принцип особистісного цілепокладання студента: у процесі навчання повинні враховуватися особисті навчальні цілі кожного студента. Цей принцип опирається на глибинну якість людини – здатність визначити мету своєї діяльності. Самовизначення студента стосовно конкретного навчального питання чи усього курсу дозволяє йому поставити для себе конкретні цілі і завдання, на основі яких він потім здійснюватиме власну освітню траєкторію, тобто студент може визначити коло проблем, що його цікавлять. Головним мотивом діяльності студентів є потреба у професійних знаннях. У навчальному процесі на перше місце виходить роль термінів як засобів для доступу до спеціальних знань, як форми передачі наукового знання, тому необхідно створити умови, що мотивуватимуть студента включити термінологію у коло проблем, якими він цікавиться, та поставити собі за мету набуття термінологічної компетентності як засобу сприяння здійсненню професійної комунікації.

За час існування у галузі дизайну утворено велику кількість наукових і технічних понять-термінів, що входять складовою частиною у термінологічну систему. Формування терміносистеми галузі відбувалося поступово і продовжує поповнюватися разом зі зростанням обсягу наукового і технічного знання. У галузі графічного дизайну широко використовуються вузькоспеціальні, галузеві, загальнонаукові і загальнотехнічні, міжгалузеві, терміни суміжних наук, номенклатурні одиниці.

Виходячи з сутності терміна, а також із сутності і структури термінологічної компетентності і практичної скерованості її формування на підвищення успішності навчальної діяльності, на нашу думку, конкретним вираженням другої умови забезпечення формування термінологічної компетентності є використання у процесі викладу навчальної інформації прийомів роботи з термінами як мовними одиницями, що дозволяють розкрити особливості їх складу і структури, за якими можна зробити висновки про ознаки відповідних понять.

Вищезазначене наводить нас на думку, що робота з професійною термінологією вимагає розширення вузькопредметного освітнього простору. Саме тому у рамках нашого дослідження ми вважаємо, що вдосконалення змісту навчання у ВНЗ відповідно до сучасних і прогнозованих тенденцій розвитку професійної діяльності повинно полягати у збагаченні змісту гуманітарних навчальних курсів елементами знань із термінології і теорії визначень.

Однак виключно послідовний і тривалий виклад навчального матеріалу не призведе до засвоєння студентами умінь, що складають вищі рівні діяльнісно-операційного компонента термінологічної компетентності, оскільки воно може забезпечити лише перший етап засвоєння – «початкове ознайомлення з матеріалом чи його сприйняття у широкому сенсі слова» [9, с. 85]. Організація наступних етапів – осмислення, запам'ятовування і практичного застосування – вимагає розробки спеціальних вправ, скерованих на формування діяльнісно-операційного компонента термінологічної компетентності. Виконуючи такі завдання, студенти мають можливість отримати чітке, глибоке, систематичне уявлення про сутність терміна як мовної одиниці, про механізм його утворення, тобто про те, яким чином через склад та структуру терміна виражаються ознаки відповідного поняття, і навчитися, виходячи з мовної форми терміна, визначити основні ознаки поняття та його місце у понятійній системі навчальної дисципліни.

Проте використання викладачами прийомів роботи з термінами не втрачає свого значення і займає у формуванні діяльнісно-операційного компонента не останнє місце. До проведення занять, спеціально призначених для його формування, це допомагає студентам отримати первинне уявлення про можливість підходу до терміна як до мовної одиниці, тим самим готуючи їх і полегшуючи виконання ними спеціальних вправ, одночасно з проведенням таких занять – дає приклади, які сприяють закріпленню відповідних знань і умінь, а після їх завершення допомагає зберегти упродовж більш-менш тривалого часу набуті уміння і навички. Крім того, використання цих прийомів у викладі інших дисциплін, аніж та, на матеріалі якої складаються вправи, окрім вищезазначеного, полегшує перенесення набутих специфічних умінь і навичок на термінологію цих дисциплін.

Для формування когнітивного компонента з усієї сукупності змісту наукових, мистецьких і технічних дисциплін, необхідних для оволодіння певним фахом, необхідно виділити необхідний і достатній для повного і точного опису об'єкта професії масив термінів, що утворюють терміносистему і складають професійно орієнтований тезаурус високого рівня. Відповідно, повинні бути наявні тезауруси рівнем нижче, а саме – тезауруси окремих навчальних дисциплін, далі – розділів тощо. Потім потрібно поставити завдання добитися засвоєння цієї терміносистеми студентами шляхом засвоєння терміносистем окремих дисциплін, тобто формування у їхній свідомості професійно орієнтованого часткового індивідуального тезаурусу. Освітній (педагогічний) процес припускає використання таких методів, засобів і організаційних форм навчання, виховання і розвитку учнів, які створюють необхідні технологічні передумови для інтеграції синтезу компонентів, що є представленими у спеціально відібраному і періодично коректованому змісті освіти.

Третьою умовою формування термінологічної компетентності майбутніх графічних дизайнерів є розвиток професійно важливих якостей особистості майбутнього графічного дизайнера. Припущення, що існує певний набір індивідуально-психологічних особливостей особистості, що зумовлюють успішність професійної освіти дизайну, базується на роботах вітчизняних і закордонних дослідників, присвячених вивченню проблем здібностей, обдарованості, інтелекту, креативності у художній освіті. Основною метою професійної освіти є формування у студентів постійного прагнення до самовдосконалення, розвиток у них професійно значущих особистісних якостей освіченої особистості.

Психологами встановлено, що будь-яка діяльність реалізується на базі системи професійно-важливих якостей особистості, що є набором своєрідних симптомокомплексів суб'єктивних властивостей, специфічних для певної професійної діяльності. Симптомокомплекси формуються у суб'єкта у процесі засвоєння ним відповідної діяльності і містять у собі специфічні підсистеми професійно-важливих якостей, що забезпечують виконання кожного чергового етапу професійної діяльності (формування вектора «мотив-ціль», планування діяльності, переробка поточної інформації, концептуальна модель, прийняття рішення, дії, перевірка результатів, корекція дій).

Особистісно-зорієнтований підхід припускає в якості провідного орієнтира, основного змісту і головного критерію успішності навчання не лише знання, уміння і навички, функціональну підготовленість до здійснення певних видів діяльності, але і формування особистісних якостей: скерованості, суспільної активності, творчих здібностей та умінь, волі, емоційної сфери, рис характеру.

Завданням вищої школи є створення умов для становлення і розвитку професійних якостей майбутнього графічного дизайнера. Компоненти освітнього процесу, які спеціально створюються, і середовище формування професійних компетентностей, що цілеспрямовано організовується, сприяє розвитку у майбутнього фахівця потреби у спільній діяльності, виникненню стратегії взаємодії, оволодінню певними знаннями, уміннями і навиками.

Таким чином, визначені та обґрунтовані нами педагогічні умови дозволяють підвищити ефективність професійної підготовки майбутніх графічних дизайнерів через досягнення високого рівня сформованості їх термінологічної компетентності.

Перспективними напрямками дослідження вважаємо розкриття технології реалізації визначених педагогічних умов.

Використана література:

1. Борытко Н. М. В пространстве воспитательной деятельности / Н. М. Борытко. – Волгоград : Перемена, 2001. – 181 с.
2. Ганин Е. А. Педагогические условия использования современных информационных и коммуникационных технологий для самообразования будущих учителей / Е. А. Ганин. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ito.su/2003/VII/VII-0-1673.html>.
3. Дарійчук Л. П. Педагогічні умови формування комунікативних умінь у студентів негуманітарних спеціальностей засобами англійської мови : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Л. П. Дарійчук. – Київ, 1999. – 196 с.
4. Ипполитова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация / Н. Ипполитова, Н. Стерхова // General and Professional Education. – 2012. – № 1. – С. 8–14.
5. Мишина Ю. Д. Психолого-педагогические условия развития ответственности у студентов педагогических вузов : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Ю. Д. Мишина. – Томск, 2002. – 188 с.
6. Найн А. Я. Общенаучные понятия в педагогике / А. Я. Найн // Педагогика. – 1992. – № 7–8. – С. 15–19.
7. Никитина Н. Н. Основы профессионально-педагогической деятельности. Ч. 2 / [Н. Н. Никитина, О. М. Железнякова, М. А. Петухов]. – Москва : «Мастерство», 2002. – 288 с.
8. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи : [підручник] / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – Київ : Каравела, 2008. – 352 с.
9. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии : в 2-х т. Т. 2. / С. Л. Рубинштейн. – Москва : Педагогика, 1989. – 322 с.
10. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : [навч. посіб.] / Т. І. Туркот. – Київ : Кондор, 2011. – 628 с.
11. Чорній В. Я. Формування готовності до професійного спілкування майбутніх фахівців банківської справи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. Я. Чорній. – Тернопіль, 2011. – 20 с.

References:

1. Borytko N. M. V prostranstve vospitatelnoy deyatel'nosti / N. M. Borytko. – Volgograd : Peremena, 2001. – 181 s.
2. Ganyn E. A. Pedagogicheskiye usloviyya yspolzovaniya sovremennykh ynfornatsyonnykh y kommunykatsyonnykh tekhnolohyy dlya samoobrazovaniya budushchyykh uchytel'ey / E. A. Ganyn. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.ito.su/2003/VII/VII-0-1673.html>.
3. Dariyuchuk L. P. Pedagogichni umovy formuvannya komunikatyvnykh umin u studentiv nehumanitarnykh spetsialnostey zasobamy anhliyskoyi movy : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 «Zahalna pedahohika ta istoriya pedahohiky» / L. P. Dariyuchuk. – Kyiv, 1999. – 196 s.
4. Yppolytova N. Analiz ponyatyaya «pedagogicheskiye usloviyya»: sushchnost, klassyfykatsyya / N. Yppolytova, N. Sterkhova // General and Professional Education. – 2012. – № 1. – S. 8–14.
5. Myshyna Yu. D. Psykholoho-pedahohicheskiye usloviyya razvytyyya otvetstvennosti u studentov pedahohicheskyykh vuzov : dyss. ... kand. ped. nauk : spets. 13.00.08 / Yu. D. Myshyna. – Tomsk, 2002. – 188 s.
6. Nayn A. Ya. Obshchenauchnye ponyatyaya v pedahohyke / A. Ya. Nayn // Pedahohyka. – 1992. – № 7–8. – S. 15–19.
7. Nykytyna N. N. Osnovy professyonalno-pedahohicheskoy deyatel'nosti. Ch. 2 / [N. N. Nykytyna, O. M. Zheleznyakova, M. A. Petukhov]. – Moscow : «Masterstvo», 2002. – 288 s.
8. Podolyak L. H. Psykholohiya vyshchoyi shkoly : [pidruchnyk] / L. H. Podolyak, V. I. Yurchenko. – Kyiv : Karavela, 2008. – 352 s.
9. Rubynshteyn S. L. Osnovy obshchey psykholohyy : v 2-kh t. T. 2. / S. L. Rubynshteyn. – Moscow : Pedahohyka, 1989. – 322 s.
10. Turkot T. I. Pedahohika vyshchoyi shkoly : [navch. posib.] / T. I. Turkot. – Kyiv : Kondor, 2011. – 628 s.
11. Chorniy V. Ya. Formuvannya hotovnosti do profesiynoho spilkuvannya maybutnikh fakhivtsiv bankivskoyi spravy : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 «Teoriya i metodyka profesiynoyi osvity» / V. Ya Chorniy. – Ternopil, 2011. – 20 s.

Школяр Н. В. Педагогические условия обеспечения терминологической компетентности будущих графических дизайнеров

В статье рассматривается сущность понятия «педагогические условия» и определяется содержание понятия «педагогические условия обеспечения терминологической компетентности будущих графических дизайнеров». Определено, что к педагогическим условиям, которые способствуют формированию терминологической компетентности, следует отнести: создание позитивной мотивационной среды для развития позитивного отношения к использованию терминов будущими графическими дизайнерами в профессиональной деятельности; усовершенствование содержания образования в вузе в соответствии с современными и прогнозируемыми тенденциями развития профессиональной деятельности; воздействие на развитие профессионально важных качеств личности будущего графического дизайнера. Сосредоточено внимание на том, что формирование терминологической компетентности в отрасли графического дизайна способствует повышению эффективности их профессиональной подготовки.

Ключевые слова: педагогические условия, будущие графические дизайнеры, термин, терминология, позитивная мотивационная среда, содержание образования, профессионально-важные качества личности.

Shkoliar N. V. Pedagogical conditions of ensuring terminological competence of future graphic designers

The essence of the concept “pedagogical conditions” has been described in the article. The content of the concept “pedagogical conditions of formation of the terminological competence of future graphic designers” has been defined. It has been stated that pedagogical conditions that facilitate formation of terminological competence of future graphic designers should include creation of positive motivational environment for developing future graphic designers' positive attitude to the use of terms in their professional activity; improvement of a higher educational institution's instructional content in accordance with modern and predicted trends of professional activity development; influencing the development of professionally important personal qualities of a future graphic designer. The article has stressed the importance of formation of the terminological competence for the enhancement of efficiency of professional training of future graphic designers.

Key words: pedagogical conditions, future graphic designers, term, terminology, positive motivational environment, instructional content, professionally important personal qualities.